

ВІДГУК

офіційного опонента Горбатюка Романа Михайловича про дисертацію та автореферат Мефанік Марії Сергіївни «Підготовка майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів професійно-технічних навчальних закладів» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційної роботи. Соціально-економічні зміни на ринку праці, підвищення суспільних вимог до рівня професіоналізму та конкурентоспроможності майбутніх фахівців спонукають до розв'язання актуальних проблем професійної освіти, пов'язаних із формуванням особистості працівника, його діяльності у професійно-технічних навчальних закладах. Важливого значення набуває проблема використання комунікативних технологій студентами вищих закладів освіти як невід'ємної складової їхньої професійної підготовки. Тому дослідження М. С. Мефанік, присвячене мало розробленій і складній теоретико-методичній проблемі професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ПТНЗ, слід визнати актуальним і своєчасним.

Зазначимо, що для постановки і розгляду на дисертаційному рівні вказаної проблеми були відповідні підстави, а саме: наявність низки суперечностей, які мають місце в сучасній світовій практиці, відсутність обґрунтованих теоретичних і методичних матеріалів, які б сприяли вирішенню вказаної проблеми на системному рівні.

Наукова новизна одержаних результатів

Дослідження М. С. Мефанік має незаперечну новизну, адже в ньому вперше розроблено цілісну систему формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти на підставі системного, діяльнісного, технологічного та ресурсного підходів, що

містить концептуально-цільовий; суб'єкт-об'єктний; змістово-процесуальний та оцінно-результативний компоненти; уточнено й конкретизовано понятійно-категоріальний апарат дослідження («професійне навчання учнів ЗПТО», «комунікативні технології в навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти», «готовність майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти»; типи комунікативних технологій відповідно до етапів навчальної діяльності (комунікативно-мотиваційні; комунікативно-інформаційні; комунікативно-професійні; комунікативно-контрольні); удосконалено зміст, методи (активні, інтерактивні) та форми навчання (практичні та теоретичні заняття, факультативні заняття, самостійна і науково-дослідна робота, практика), спрямовані на формування мотиваційно-ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного компонентів готовності інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО; набули подальшого розвитку наукові уявлення про сутність, структуру, компоненти, показники й рівні готовності майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО; діагностичний інструментарій оцінювання рівнів зазначеної готовності.

Ступінь обґрунтованості

Дисертаційна робота М. С. Мефанік виконана на достатньому фактичному матеріалі: у дослідженні взяли участь 450 здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, які навчаються за освітньо-професійними програмами «Економіка» і «Комп'ютерні технології» зі спеціальності 015 «Професійна освіта» на базі Української інженерно-педагогічної академії, Бердянського державного педагогічного університету, ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», 34 викладачі ЗВО і 23 викладачі і майстри виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти м. Харків. Достовірність висновків і результатів ґрунтуються на підставі використання комплексної системи оцінювання навчальних досягнень

студентів з використанням загальноприйнятих критеріїв математичної статистики. Отримані висновки дисертації конкретні і повністю відповідають зазначеним завданням дослідження.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання роботи; описано теоретичні засади, методи дослідження; конкретизовано наукову новизну; розкрито практичне значення здобутих результатів; подано відомості про апробацію та публікації. Звертає на себе увагу логічно виправдана структура та послідовність викладу змісту дисертаційної роботи М. С. Мефанік, яка в повній мірі відповідає меті та завданням проведеного дослідження. Усі поняття, які у дослідженні відіграють принципову роль, старанно аналізуються і розкриваються, їх тлумачення достатньо аргументоване і підкріплене авторською точкою зору.

У першому розділі – **«Теоретичні засади використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти»** – охарактеризовано процес професійного навчання учнів ЗПТО, з'ясовано роль і місце в ньому комунікативних технологій, розкрито готовність інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти.

Дисертанткою з'ясовано, що вітчизняна система професійно-технічної освіти є розгалуженою зі сформованими традиціями, яка на сучасному етапі перебуває в стані перебудови і переорієнтації відповідно до висунутих до неї суспільством і державою вимог, нових соціально-економічних умов, тенденцій розвитку професійної освіти за кордоном тощо. Це дало М. С. Мефанік підстави стверджувати, що професійне навчання учнів у закладах професійно-технічної освіти є цілеспрямованою, послідовно організованою взаємодією спеціально підготовлених педагогічних працівників та учнів закладу професійно-технічної освіти, зумовленою змістом майбутньої професійної діяльності у виробничій галузі, необхідністю

розв'язання завдань освіти, виховання і загального розвитку особистості майбутнього працівника.

Дослідниця переконливо доводить, що комунікативні технології в професійному навчанні учнів ЗПТО є професійно орієнтованими технологіями вибору педагогом стратегії спілкування і взаємодії з суб'єктами навчання з метою встановлення відносин, які сприяють забезпеченню ефективності навчання і формуванню готовності учнів до виконання професійних функцій завдяки набуттю соціального і професійного комунікативного досвіду.

Автором дисертаційної роботи здійснено комплексне теоретичне узагальнення поняття «готовність майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти». Це дозволило здобувачці виокремити структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний) зазначеного поняття, що стало підґрунтям для обґрунтування системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО.

У другому розділі – **«Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти»** – проведено аналіз процесу підготовки майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО; визначено проблеми, що зумовили теоретичне обґрунтування цілісної системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО, розробки її навчально-методичного забезпечення.

Цінним у дисертаційній роботі М. С. Мефанік, з нашої точки зору, є те, що здобувачка виявила низку проблем в підготовці майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному

навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти, а саме: відсутність комунікативного аспекту організації професійного навчання учнів ЗПТО у змісті навчальних дисципліни; опанування комунікативних технологій професійного навчання не є цілісним процесом; не застосовуються зразки комунікативної діяльності студентів в освітньому процесі та зразки комунікативної діяльності в професійному навчанні учнів ЗПТО.

Дисертанткою доцільно обрано за основу системний, діяльнісний, технологічний і ресурсний підходи, що сприяло встановленню структурних елементів, різнобічних зв'язків між ними. Крім цього, це дало змогу дисертантці розробити цілісну систему формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти, яку вона визначає як сукупність органічно взаємопов'язаних компонентів (концептуально-цільовий, суб'єкт-об'єктний, змістово-процесуальний та оцінно-результативний), взаємодія й послідовна реалізація яких забезпечує досягнення запланованого позитивного результату.

Концептуально-цільовий компонент являє собою сукупність мети, завдань, методологічних підходів і принципів. У межах суб'єкт-об'єктного компонента студент розглядається як об'єкт педагогічної системи, активний учасник опанування і використання комунікативних технологій, а суб'єктами досліджуваної системи визначено: викладачів ЗВО і ЗПТО, керівників практики, майстрів виробничого навчання, які компетентні в питаннях формування готовності до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО, усвідомлюють потребу у створенні відповідних умов для майбутніх інженерів-педагогів протягом усього періоду навчання. Змістово-процесуальний компонент представлено змістом і технологією спеціально організованої етапної діяльності, спрямованої на формування компонентів готовності студентів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО. Оцінно-результативний компонент дозволяє оцінити досягнення мети через

оцінювання результатів спроектованої системи, а також ефективність проведеної спеціально організованої роботи зі студентами.

Упровадження розробленої системи дозволило М. С. Мефанік комплексно підійти до вирішення проблеми формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти»** – розкрито організацію та хід педагогічного експерименту, викладено результати перевірки реалізації розробленої системи.

Дисертантка доволі глибоко висвітлила організацію, зміст та етапи впровадження розробленої системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти. Це забезпечило вірогідність отриманих результатів. Детально розглянута методика дослідження, її особливості і труднощі, які були в процесі дослідження. Оригінально поданий аналіз результатів дослідження, за яким проглядається процес усунення визначених здобувачкою суперечностей, що є цінним. Достовірність висновків та ефективність запропонованої системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти підтверджується якісним і кількісним аналізом отриманих результатів. Це визначає роль дисертантки в покращенні освітнього процесу.

Дослідження побудоване на ґрунтовній джерельній базі, яку здобувачка достатньо систематизувала. Вивчення наукової та психолого-педагогічної літератури (загалом проаналізовано 241 найменування, з них 5 – іноземною мовою) дало автору підстави для формулювання обґрунтованих наукових

висновків.

Достовірність і аргументованість результатів. Привертає увагу своєю обґрунтованістю експериментальна методика проведення дослідно-експериментальної частини дослідження, яка забезпечила наукову цінність отриманих результатів. Тривалість, масовість і масштабність педагогічного експерименту, його багатоплановість, різноманітність і цілеспрямованість, ретельність обробки з широким використанням методів математичної статистики дали можливість М. С. Мефанік обрати оптимальний, як на наш погляд, шлях раціонального вирішення поставлених завдань дослідження.

Констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту чітко сплановані, вірогідність одержаних результатів доведено шляхом застосування методів математичної статистики (критерій Пірсона χ^2).

Висновки до розділів достатньо повно характеризують зміст дослідження.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 257 сторінок, основний текст викладено на 188 сторінках, що цілком відповідає вимогам МОН України до обсягу кандидатських дисертацій.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Практична значущість одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в підготовку майбутніх фахівців: цілісної системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти; суттєвому оновленні, модифікації та коригуванні змісту навчальних дисциплін «Вступ до спеціальності», «Психологія», «Теоретико-правові основи освіти», «Методологічні засади професійної освіти», «Теорія та методика виховної роботи», «Українське фахове мовлення», «Дидактичні основи професійної освіти», «Методика професійного навчання», «Основи інженерно-педагогічної творчості», «Стиль образу, мовлення та поведінки»,

«Комп'ютерні технології навчання», «Комунікативні процеси в педагогічній діяльності», «Креативні технології навчання», «Методика професійного навчання: основні технології навчання», а також у створенні та впровадженні програми й навчально-методичного забезпечення факультативу «Комунікативні технології в професійному навчанні учнів ЗПТО» і удосконаленні змісту педагогічних практик.

Матеріали дослідження можуть бути використані для подальшого вдосконалення теорії та практики професійної освіти, зокрема під час розроблення методичних комплексів, підручників і посібників, програм спецкурсів для студентів з питань формування готовності до використання комунікативних технологій у професійній діяльності, в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів, самоосвітній діяльності викладачів закладів професійно-технічної освіти. Матеріали дисертаційного дослідження можуть стати основою для подальших розвідок з досліджуваної проблеми.

Впровадження результатів дослідження було здійснено в освітній процес Української інженерно-педагогічної академії, Бердянського державного педагогічного університету, ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля».

Загальні висновки дисертаційного дослідження адекватні його завданням, повною мірою відображають зміст і структуру дисертації, чітко сформульовані, несуть конкретне смислове навантаження, забезпечують цілісне сприйняття дисертаційної роботи.

Мовностилістична культура дисертації належна, хоч не позбавлена певних огріхів. Бібліографічний опис у списку літератури зроблено з дотриманням сучасних установлених вимог.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

За темою дисертації опубліковано 14 наукових і науково-методичних праць, у тому числі 5 статей відображають найважливіші висновки дисертації, 9 праць мають апробаційний характер.

У наукових працях повною мірою відзеркалено всі розділи рецензованої дисертації. Матеріали дисертаційної роботи М. С. Мефанік були обговорені на міжнародних, всеукраїнських, звітних наукових і науково-практичних конференціях.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою і змістом він відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого М. С. Мефанік дисертаційного дослідження. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження

Високо оцінюючи кандидатську дисертацію М. С. Мефанік вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та проаналізувати дискусійні моменти щодо вирішення досліджуваної проблеми:

1. Відзначаючи актуальність теми дослідження хотілось би побачити більшу аргументацію потреб у використанні комунікативних технологій навчання саме майбутніх інженерів-педагогів.

2. Серед значної кількості дослідницьких завдань, які необхідно розв'язати в дисертаційному дослідженні, важливо виділити основні. Рекомендована практика для кандидатських дисертацій не більше 4-5 завдань (у роботі їх 6). Вважаємо, що 4 і 5 завдання можна було б об'єднати.

3. Дослідження кандидатського рівня, як відомо, потребує всебічного аналізу закордонного досвіду. Що стосується умов сучасного інформаційно-технологічного суспільства, то значення цього аспекту зростає в

геометричній прогресії. А тому варто було б більш широко використати закордонний досвід використання комунікативних технологій у професійних навчальних закладах і закладах вищої освіти. На нашу думку, використання надбань закордонного досвіду дало б ширший погляд на досліджувану проблему і дозволило автору ґрунтовніше її вирішити.

4. У визначенні ключового поняття «готовність інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти» варто було б конкретизувати необхідні спроможності педагогічних працівників належним чином застосовувати комунікативні технології під час організації навчальної діяльності учнів.

5. Визначаючи методологічні підходи до розробки системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти здобувачка залишає поза увагою синергетичний підхід. Вважаємо, що в межах цього підходу підготовка майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій могла бути інтерпретована з погляду самоорганізації, а значить цілеспрямованого використання студентами власних резервів, необхідних для ефективно організації освітнього процесу.

6. Залишається спірним для нас питання про назву моделі (рис. 2.1). На нашу думку, її доцільно було б назвати структурно-функціональна модель системи формування готовності студентів до використання комунікативних технологій в професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.

7. Бажано було б в експериментальному розділі дисертації більше уваги приділити організації науково-дослідницької діяльності студентів під час формування їхньої готовності до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.

8. У дисертаційному дослідженні бажано було б представити не тільки

виявлені переваги авторської системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти, але й утруднення або навіть невдачі, які доводилося долати в експериментальному режимі її апробації.

Загалом, висловлені зауваження мають рекомендаційний і дискусійний характер, тому не ставлять під сумнів отримані наукові результати та повністю можуть бути виправленими у подальшій науковій роботі дисертанта.

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація М. С. Мефанік «Підготовка майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів професійно-технічних навчальних закладів» за актуальністю і глибиною, рівнем узагальнення та обсягом, повнотою викладу її основних результатів відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами від 06.09.2016 р.), які ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її автор Марія Сергіївна Мефанік заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри
машинознавства і транспорту
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Р. М. Горбатюк

[Handwritten signature in blue ink]

